

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

Başkahramanı Leonis adlı küçük bir çocuk olan bu kitabı okur okumaz sevdim. Anlattığı hikâyenin çocuksu bir samimiyeti vardı. Daha sonra kitabın zaten bir tür 'itiraf' olduğunu öğrendim. Hikâyenin, yazarı Yorgos Theotokas'ın hayatıyla örtüşen yerleri vardı. Belki de *Leonis*'i farklı kılan ve pek çok okur tarafından sevilmesini sağlayan, olayların gerçek hayattan esinlenmesi, yazarının sade, içten bir dille, bildiği bir hikâyeyi, aslında kendi yaşamını anlatmasıydı.

Anlatı, kahramanının/yazarın hayatı gibi iki bölümden oluşuyor. Kitabın neredeyse tamamını oluşturan ilk bölüm, kayıp bir cennetin hatırası, güzellemesi olarak nitelenebilir. Yazar bu kısımda, kendini bildi bileli en büyük tutkusu resim yapmak olan Leonis'in, Birinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul'da geçirdiği

mutlu çocukluk yıllarını anlatır. Romandaki her şey, kişiler, olaylar ve mekânlar masalsi, masum ve büyü- lüdür. Ama bu mutlu çocukluk birdenbire, bir bıçakla kesilircesine, 1922 yılında son bulur. Leonis/yazar, 1922'nin getirdikleriyle kabuğundan kopmak, İstanbul'dan ayrılıp Atina'ya yerleşmek ve orada 'büyümek' zorunda kalmıştır. Böylelikle büyü kaybolmuştur. Kitabın son on sayfası, Leonis'in yeni bir kimlik oluştururken yaşadığı sancılı sürecin tasvirine ayrılmıştır.

Kitabın bir diğer kahramanı ise İstanbul'dur. Anlatılan İstanbul elbette kahramanımız Leonis'in kimliğiyle doğrudan ilişkilidir. Yani elit ve Venizelos'u desteklediğini sezindiğimiz Helen bir aileden gelen Leonis'in gördüğü İstanbul; üstelik kahramanımızın hayatını, hikâyenin akışını belirleyecek olan bir dönemin, Birinci Dünya Savaşı'nın ve 1919-1922 yıllarındaki Mütareke döneminin İstanbulu. Bu İstanbul'un merkezinde Leonis'in küçük dünyası bulunur: sıra sıra ağaçlı yollarından denizi ve ışıklar içinde parlayan Üsküdar'ı görmenin mümkün olduğu Taksim Bahçesi, çeşitli milletlerden çocukların bir araya geldiği okullar, çocukları bir araya getiren oyunlar... Büyüklerin dünyasında olup biten her şey, devletlerin savaşı, seferberlik ve aşk, çocuk kahramanımızın dünyasını oluşturan Taksim Bahçesi'nde yankılanır ve bu olan bitenler, Leonis'in hayatının akışını de-

ğıştirir. Duyarlı kahramanımızın büyüyünce ressam olma tutkusu ise insan ve İstanbul betimlemelerini daha renkli, daha detaylı kılmaktadır:

Daha sonra çok büyük bir olay oldu. Bu olay benim tüm hayatımı altüst etti. 1922 Felaketi oldu. Tam da o yıl ortaokulu bitirmiştım. O dönemde tarihin vahşi rüzgârı beni alıp buraya [Atina'ya] getirdi. Argo'da [adlı romanında] ilk gençlik çağlarında bu korkunç olaya tanıklık eden insanların yaşadığı psikolojik dramı anlattım. Bu 17 yaşındaki bir çocuk için korkunç bir tecrübeydi. Bu olayın ruhumda yarattığı ilk etki, şüre ve sanata olan kabiliyetimin bir süreliğine yok olmasıydı. Resam olmayışımın nedeni Felaket'tir [1922]. Daha sonra bazı arkadaşlarım kitaplarımın yapısında engellenmiş bir ressamın dışavurumları olduğu gözleminde bulundular. Resim şimdi benim için bir zamanlar âşık olduğum bir kız; çocukken sevdiğimiz, ama aşkımızı ilan etmeden önce ölen...¹

Yorgos Theotokas

---

¹ Y. Theotokas'ın, G. Perastiko'yla yaptığı bir röportaj. Röportaj *Neoellinika Grammata* adlı edebiyat dergisinde 20 Kasım 1937 tarihinde, yani *Leonis*'in yayımlanmasından evvel yayımlanmıştır.

Yorgos Theotokas 1905 yılında İstanbul'da doğar. Aile büyükleri 1850'lerde Sakız adasından gelip İstanbul'a yerleşir; Leonis'in dedesi Yorgos D. Nomi-kos da aslında Sakızlı bir tüccardır. Ailenin bugün halen elinde bulunan bazı antika kutuların üzerinde şu yazı okunmaktadır: *Manufacturer of Turkish Delight & All Kinds of Confectionery Established in 1860.*² Yazarımızın babası Mihail Theotokas ise Rum Patrikliği'nde çalışmış, Lozan Konferansı'nın başlamasıyla Eleftherios Venizelos tarafından Lozan'da Yunanistan'ı temsil edecek olan heyetin hukuki danışmanlığına atanmıştır.

Yazarın halen Atina'da yaşamakta olan kız kardeşi Lili Alivizatou sayesinde aile evinin Taksim'de, Sıraselviler Caddesi'nde, Belçika Konsoloslugu'nun karşısındaki Apostolidis Apartmanı'nda olduğunu öğreniyoruz. Theotokas 1911-1913 yılları arasında Zamaría İlkokulu'na, 1914'te ise Apostolidis Fransız-Yunan Koleji'ne gider. 1922 yılında, onyediy yaşındayken İstanbul'dan ayrılarak Atina'ya yerleşmek zorunda kalır. 1922'de Atina Hukuk Fakültesi'ne yazılan Theotokas, 1926'da buradan mezun olur. Atina'daki üniversite eğitiminin ardından 1926-1927 yıllarında

---

² *Türk Lokumu ve Her Çeşit Şekerleme İmalathanesi, 1860.*

Paris'te, 1928-1929 arası Londra'da hukuk eğitimine devam eder.

1929 yılında Orestis Digenis³ mahlasıyla imzaladığı *Ελευθέρο Πνεύμα* [*Elefthero Pnevma* – *Özgür Ruh*] adlı denemesi, 74 sayfalık küçük bir kitapçık halinde yayımlanır. *Elefthero Pnevma*'da genç Theotokas, 1922 sonrası Yunan siyasetinin, düşün hayatının, edebiyatının dünü ve bugünü üzerine eleştiriler yapar, çeşitli öneriler getirir. Bu kitap içerdiği cüretkâr eleştiriler sebebiyle daha sonraları 'Manifesto' olarak adlandırılacaktır.⁴

Yazar 1936 yılında yayımlanan *Αργώ* [*Argo*] adlı romanında, daha önce *Elefthero Pnevma* adlı denemesinde ele aldığı Yunan toplumunun 1922 Felaketi sonrasındaki durumunu betimler. *Argo*'da, anlatının karışık, hatta hantal olmasına sebep olan çok sayıda karakterin tek bir ortak özelliği vardır: mutsuzluk ve başarısızlık. Hepsi tıpkı mitolojideki Argo Gemicileri (*Argonautlar*) gibi Altın Post'un peşinden gitmiş, ama sonunda yalnızca mutsuz olmuşlardır.

---

3 Yazar, belki de tanınmış bir aileden geldiği için bu metni takma isimle imzalamıştır. Kendisi için seçtiği takma adlar da manidardır. Her iki isim de bir ikiliğe, iki farklı yaşama gönderme yapar.

4 Yunan edebiyatında '30 Kuşağı, 1922, göç ve Türk imajı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Damla Demiröz, "Yunan Düzyazınında 1922 ve Zorunlu Göç," *Yeniden Kurulan Yaşamlar, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi*, (der. Müfide Pekin), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Theotokas yalnızca 1922'yle ilgili değil, yakın dönem Yunan tarihinde tanıklık ettiği bütün önemli aşamalarla ilgili fikir beyan etmiş, bu fikirleri doğrultusunda çeşitli girişimlerde bulunmuştur. 1938 yılında yayımlanan *To Δαιμόνιο* [*To Demonio – İblis*] adlı romanın konusu dönemin Yunan toplumunun siyasi arayışlarıdır.

28 Ekim 1940 tarihinde Mussolini Yunanistan'a savaş ilan eder. Hem Yorgos Theotokas hem de aynı kuşağa mensup pek çok yazar ve entelektüel Yunanistan'ın işgaline 'Hayır' der.⁵ Theotokas, 1940'ta, gönüllü olarak savaşa katılır. 1950'de yayımlanan *Ιερά Οδός* [*İera Odos – Kutsal Yol*] adlı romanında Yunanların yakın geçmişte yaşadığı bu savaşı anlatır. Roman, Yunanların yenilgisi ve Almanların 1941 Nisanında Atina'yı işgal edişiyile sonlanır. 1964'te ise bu kitabın devamı sayılan *Ασθενείς και Οδοιπόροι* [*Asthenis ke Odipori – Hastalar ve Seferiler*] yayımlanır. Yazar iki ciltlik seriyeye verecek olan *Asthenis ke Odipori*'de Alman İşgali altındaki Yunanistan'ı ve işgal sonrasında yaşanan iç savaşı anlatır. Theotokas işgal döneminde daha çok tiyatro eserleri yazar. 1946 yılında Yeorgos Papandreu'nun gazetesi *Καθημερινά*

---

⁵ 28 Ekim günü halen Yunanistan'da 'Hayır Günü' olarak adlandırılır ve milli bayram olarak kutlanır.

Néa'da [*Kathimerina Nea – Günlük Haberler*] Yunan politikasına ilişkin makaleleri yayımlanır.

Theotokas 1966 yılında Atina'da hayata gözlerini yumar. Ölümünden sonra *Καμπάνες* [*Kambanes – Çanlar*] ve *Σημείες στον Ήλιο* [*Simees Ston Ílio – Güneşteki Bayraklar*] adlı kitapları günyüzüne çıkar. Pek çok makalesi, tiyatro eseri ve seyahat yazıları da olan Theotokas'ın roman ve hikâyelerinin kronolojik sıralaması şöyledir: *Argo* (1936), *Ευριπίδης Πεντοζάλης, και Άλλες Ιστορίες* [*Euripidis Pendozalis ke Alles İstories – Euripidis Pendozalis ve Başka Hikâyeler*] (1937), *Demonio* (1938), *Leonis* (1940), *Asthenis ke Odipori* (1964), *Kambanes* (1970), *Simees ston Ílio* (1985). Bu eserlerden *Argo*, İngilizce, İsveççe ve Japonca; *Demonio*, Fransızca, İsveççe, Çekçe, Danca, İspanyolca ve Japonca; *Leonis*, İngilizce, Fransızca, Sırpça, İspanyolca ve İsveççe; *Asthenis ke Odipori*, Almanca ve İngilizce; *Kambanes*, İngilizce olarak yayımlanmıştır. *Leonis*, Yunan edebiyatı eleştirmenleri tarafından, Yorgos Theotokas'ın en bütünlüklü eseri olarak nitelendirilir. Eserin çeşitli dillere çevrilmesi, daha geniş bir kamuoyu tarafından sevildiğini, beğenildiğini de göstermektedir.

Leonis Yunan edebiyatında genel olarak roman olarak değil, kısa olması, sıkı örülmüş kurgusu, gerçekçi ve satirik anlatımı nedeniyle 'novella' [İtalyan

edebiyatından alınan bir terim] olarak nitelendirilir. Aslında edebiyat kuramcılarının Almancada *Bildungsroman* ya da *Erziehungsroman* olarak adlandırdığı, Türkçede de *erginlenme hikâyesi* olarak adlandırılan türde bir eserdir. Kitapta çocuk karakterin mutlu yaşantısının karşı cinsle olan ilk yakınlaşmasının ardından yaşanan bir felaketle sonlanması, karakterin büyümek zorunda kalışı anlatılır.

Bildungsroman, Yunan edebiyatında Balkan savaşlarını, Birinci Dünya Savaşı'nı ve 1919-1922 sürecini yaşamış olan '1930 Kuşağı' yazarlarının eserleri arasında sıklıkla rastlanılan bir türdür. İlias Venezis'in *Αιολική Γη* [*Eoliki Gi - Eolya Toprağı*]⁶ ve Kosmas Politis'in *Yitik Kentin Kırk Yılı: İzmir'in Hacı Frangu Semtinden* adıyla Türkçeye kazandırılan *Στου Χατζηφράγκου* [*Stu Hacıfrangu*]⁷ adlı romanları da bu türe girer.

Theotokas da, *Leonis*'in sonuna eklediği küçük bir son notta ve *Simees ston İlio* adlı güncesinde okura *Leonis*'i yazmak için kendisine neyin ilham verdiğini açıklar. Yaklaşan İkinci Dünya Savaşı, yazara Birinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul'da yaşadığı ço-

---

6 Türkçe çevirisi için bkz. İlias Venezis, *Eolya Toprağı*, çev. Burcu Yamansavaşçılar, Belge Yayınları, İstanbul, 2013.

7 Türkçesi için bkz. *Yitik Kentin Kırk Yılı: İzmir'in Hacı Frangu Semtinden*, çev. Osman Bleda, Belge Yayınları, İstanbul, 1992.

cukluk günlerini hatırlatmıştır. Theotokas, bu hatıra daha çok silinip bulanıklaşmadan ya da tamamıyla yok olmadan önce ‘anlatmak’⁸ istemiştir.

Çeviri sırasında yazarın yalnızca anlattıklarını değil üslubunu da mümkün olduğunca Türkçeye aktarmaya çalıştım. Öte yandan Türk’ün Yunan’ın, Yunan’ın da Türk’ün resmi ‘ötekisi’ olduğu göz önüne alınırsa, Türkçeden Yunancaya, Yunancadan Türkçeye yapılacak olan çevirinin ne kadar zor olduğunu anlamak kolaylaşacaktır. 1453 bir taraf için ‘İstanbul’un Fethi’ diğer tarafta ise ‘Kostantinopolis’in Düşüşü’dür, 1919-1922 bir taraf için ‘Kurtuluş Savaşı’ diğer taraf için ise ‘Küçük Asya Felaketi’dir. Bu nedenlerden ötürü, bazı özel kelimeleri Türkçeye çevirirken özellikle dikkatli davrandım. Yazar kendini tanımlarken ‘Yunan’ kelimesini uygun gördüğü yerde onu Yunan, ‘Hıristiyan’ kelimesini uygun gördüğü yerde onu Hıristiyan olarak çevirdim.⁹ Aynı şekilde

---

8 Daha önce, 1937 yılında yayımlanan *Evipidis Pentozalis ke Alles İstories* adlı hikâye kitabında yer alan iki kısa hikâye, *Therapia [Terapi]* ve *O Kipos me ta Kiparissia [Selvi Ağaçlı Bahçe]* Leonis’in ön hazırlığı gibidir.

9 Yunancada ‘Rum’ ile ‘Yunan’ ayrımı, *Ellinas* yani ‘Helen’ olarak çevrilebilecek tanımlama kullanıldığından dolayı yoktur. Bu sebeple Yunancadan Türkçeye yapılan çevirilerde genelde bağlam ve çevirmenin inisiyatifi belirleyici olmaktadır. *Romios* yani ‘Rum’ kelimesi, Yunan kamuoyu nezdinde daha az kullanılan bir tabirdir. Biz de romanın atmosferi, anlattığı karakterlerin politik konumlanışı ve geçtiği dönemin bağlamı itibarıyla çoğu zaman *Ellinas* kelimesini ‘Rum’ yerine ‘Yunan’ olarak kullanmayı tercih ettik –yn.

Türk kelimesini Osmanlı ya da Müslüman yapmadım. 'Küçük Asya' tanımlamasını 'Anadolu' şeklinde değiştirmedim, Yunancada kullanıldığı haliyle bıraktım. Bu değişiklik bir tür anlam ve his karışıklığına yol açabilirdi. Yunanca özel isimleri Türkçe okudukları gibi yazmaya gayret ettim.

Yazar 1922'de sonsuza kadar kaybettiği kenti için altışık olduğumuz üzere Yeditepe ya da *Poli* ve nadiren de *Konstantinupoli* kelimelerini kullanıyordu. Söz konusu yerin Türkçe karşılığı İstanbul olduğu için çeviride *Poli*'nin karşılığı olarak 'Şehir' ve çoğunlukla 'İstanbul' kullanmayı tercih ettim. Bununla beraber, yazarın yalnızca bazı özel durumlarda *Konstantinupoli* kelimesini kullandığını fark ettiğim için metinde bu tür kullanımları korudum. Türkiye ile Yunanistan arasındaki yer isimleri kavgasını göz önüne alındığında kendimi bir şeyler söylemek zorunda hissediyorum. Söz konusu durumda yazarın *Poli* ya da *Konstantinupoli* kelimesini kullanması, Türkçede bizlerin *Ellas/Greece* ve *Thessaloniki* yerine 'Yunanistan' ve 'Selanik' kelimelerini kullanmamıza benziyor. Bugün Türkiye'de Yunanistan ve Selanik kelimelerini kullanan pek çok kişi herhalde Yunanistan'ı ya da Selanik'i Türkleştirmek ya da bu yerler üzerinde hak talep etmek, buralardan toprak istemek gibi gizli bir amaç gütmmez. Yalnızca bu yer isimlerinin kendi di-

linde var olan Türkçe karşılığını kullanır. Bu kitapta da yazar 1922 öncesinde yaşadığı kenti 1939 yılında anlatıyor. Ve kenti, kendi ruhsal durumuna, anlattığı olayların duygu yoğunluğuna bağlı olarak, kendi dilinde çeşitli adlarla adlandırıyor.

Kitabın yayın hakları için nereye başvurmam gerektiğini araştırırken bir sürpriz yaşadım. Bu güzel bir sürprizdi. Yazarın kız kardeşi Lili Alivizatu'yla tanıştım. Aile albümündeki fotoğrafları benimle ve okurla paylaştığı için kendisine çok teşekkür ederim.